

Sûrenin ikinci bölümünde (âyet 66-98) öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden, Allah'a evlât ve ortak izâfe eden Mekke müşriklerin bu tür tavırları sert bir şekilde eleştirilmekte, müminlere inkârcıların bütün çabalarına rağmen kendilerinin başarılı olacakları konusunda müjde verilmektedir. Sûrenin başlarında yumuşak bir üslûpla reddedilen şirk burada daha açık bir şekilde ortaya konmuştur. Bu bölümde yer alan, "İnsan 'ben öldükten sonra diri olarak mı çıkarılacağım' diyor" meâlindeki 66. âyetin, Mekke müşriklerinden Übey b. Halef'in eline bir kemik parçası alıp ufaladıktan sonra, "Muhammed, öldükten sonra dirileceğimizi zannediyor" demesi üzerine nâzil olduğu ifade edilmektedir (Vâhidî, s. 173). Aynı bölümde yer alan, "Âyetlerimizi inkâr edip 'bana mal ve evlât verilecek' diyen kişiyi gördün mü?" meâlindeki 77. âyetin nüzûl sebebiyle ilgili olarak da şu olay aktarılmaktadır: Müslümanlardan Habbâb b. Eret, Mekke müşriklerden Âs b. Vâil'den borcunu ödemesini isteyince Âs ona, "Muhammed'i inkâr etmedikçe borcumu ödemem" demiş, Habbâb da, "Allah'a yemin olsun ki sen ölüp tekrar dirilinceye kadar Muhammed'i inkâr etmem" şeklinde cevap vermiştir. Âs b. Vâil'in, "Öyle ise ben öldükten sonra tekrar dirildiğim zaman sen bana gelirsin; o zaman benim malım ve evlâdım çok olacaktır, orada sana borcumu öderim" demesi üzerine bu âyet nâzil olmuştur (a.g.e., s. 173). Sûre, inanıp yararlı işler yapanlara Allah'ın sevgi bahşedeceğini ve Kur'an'ın takvâ sahipleri için bir müjde, inatçı toplum için uyarı vesilesi olduğunu ifade eden âyetlerle sona erer.

Bu sûrenin faziletleriyle ilgili olarak bazı tefsirlerde yer alan, "Meryem sûresini okuyan kimseye Zekeriyâ, Yahyâ, Meryem, İsâ, İbrâhîm, İshak, Ya'kûb, Mûsâ, Hârûn, İsmâil ve İdrîs'i inkâr eden veya tasdik eden, dünyada Allah'a dua eden ve etmeyen kimselerin sayısının on katı sevap verilir" şeklindeki hadisin (meselâ bk. Zemaşerî, II, 527) sahih olmadığı anlaşılmaktadır (Muhammed et-Trablusî, II, 717).

Meryem sûresi üzerine yapılmış çalışmalardan bazıları şunlardır: Kâzım Arfâ, *Tefsîr-i Sûre-i Mübâreke-i Meryem* (Tahran 1971); Ebû Dayf Mücâhid Hasan, *Sûretü Meryem: Tefsîr ve dirâse* (Kahire 1987); Bedrettin Çetiner, *Kurân-ı Kerîm'den Bazı Âyetlerin Tefsiri: Mer-*

yem ve Tâhâ Sûreleri (İstanbul 1992); Nimetullah Akın, *Müslüman-Hıristiyan Diyalogu Açısından Meryem Sûresi* (bk. bibl.); Hasan Muhammed Bâcûde, *Te'emmülât fi sûreti Meryem* (Kahire, ts. [Dârü'l-İ'tisâm]).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XVI, 32-102; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1379/1959, s. 173; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, II, 501-527; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidi'z-za'fue'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 717; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, III, 320-354; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XVI, 56-146; Elmalılı, *Hak Dîni*, V, 3298-3316; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. M. Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1986, III, 185-213; Muhammed et-Tantâvî, *et-Tefsîrü'l-vasîf li'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1412/1992, IX, 8-77; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı* (trc. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk), İstanbul 1999, II, 607-622; Nimetullah Akın, *Müslüman-Hıristiyan Diyalogu Açısından Meryem Sûresi* (yüksek lisans tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 49-63.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MERZİFON

Amasya iline bağlı ilçe merkezi.

Karadeniz bölgesinin Orta Karadeniz bölümünde Tavşan (Taşan) dağının güney eteklerinde Merzifon ovasının kenarında yer alır. Denizden yüksekliği 750 m. olup İstanbul ve Ankara'yı Samsun Limanı'na bağlayan karayolu üzerinde önemli bir tarihî şehir özelliği taşır.

Tarihi Kalkolitik çağa kadar uzanan bir yörede bulunan Merzifon'un çekirdeğini Hititler döneminde askerî ve ticarî amaçlarla yapılan, bir sınır karakolu niteliğine sahip küçük bir kalenin oluşturduğu belirtilir. Burası daha sonra (m.ö. VIII. yüzyıl) yöreye hâkim olan Frig, Kimmer ve İskit saldırılarıyla yıkılmıştır. Merzifon'un bir yerleşim yeri olarak tarih sahnesine çıkışı, Amasya merkezli Pontus Krallığı'nın ardından milâttan önce I. yüzyılda Roma hâkimiyeti dönemine rastlar.

Verimli Chiliokomon (Binköy) ovasının (Suluova) başladığı yerde bulunan Phazemon şehrinin yerinde kurulduğu tahmin edilen ve halk arasında Mersivan şeklinde anılan şehrin adının kökeni konusu tartışmalıdır. Bu adın buraya gelen Hun Türkleri'nden Barsevinç'ten kaynaklandığı iddiasının bir dayanağı yoktur. Farsça "yer, toprak, sınır" anlamındaki **merz** kelimesi ve **pont** kelimesinin birleşmesiyle "Pont Devleti'nin sınır şehri" anlamına geldiği görüşü de şüphelidir. Romalı kumandan

Pompeius'un milâttan önce 64'te Pontus Kralı III. Mitridates'i yendiği sırada Fazezonid / Phazamonitis adlı bir yerleşme yeri mevcuttu. Pompeius burayı şehir olarak ilân etmiş ve Neapolitis adını vermiş, zamanla Phazemon Neapolis şeklinde anılmıştı. Milâttan sonra V. yüzyılda Bizanslı Stefan şehri Phamidzon (Famizon) olarak kaydetmiştir. Ayrıca Phamadzon, Phameidzon şeklinde de geçen bu ad önce Famezon'a, ardından Mazifon, Marsovan, Mersivan'a dönüşmüş, Selçuklu kaynaklarında "Bâzimûn", Fars kaynaklarında "Merzubân" ve Osmanlı döneminin belgelerinde "Merzifon" imlâsıyla yazılmıştır.

Roma ve Bizans hâkimiyeti devirlerinde Amasya'ya bağlı olan ve 395-396 yıllarında Kafkasya'dan Bizans topraklarına giren Hunlar tarafından yağmalanan şehir, Malazgirt Muharebesi (463/1071) sonrasında Dânişmed emîrlerinden İltegin Gazi tarafından fethedildi. Onun oğlu, Sihâ müddeve lakaplı Hüseyin Gazi uzun süre burada ikamet etti. Hüseyin Gazi'nin kaldığı yer Sihâ müddeve köyü / mahallesi olarak anılır ve Osmanlı dönemine ait tahrir kayıtlarında Samadola, 1052 (1642) tarihli avârız defterinde Sehmüddeve şeklinde geçer. Bu köy günümüzde şehrin bir mahallesini oluşturur (Samadola mahallesi, daha yakın dönemlerdeki adı Buğdaylı). II. Kılıcarşan'ın tedricen Dânişmendli varlığına son vermesiyle Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine giren Merzifon, XIII. yüzyıl sonlarından itibaren İlhanlı ve onların vârisi olan Ertunaoğulları'nın idaresi altında kalmasının ardından yörede çekişme içindeki beylerin mücadelelerine sahne oldu. Kadı Burhâneddin Ahmed burayı denetim altına

Bozoklu Osman'ın *Musavver İran Sefâretnâmesi*'nde Merzifon'u gösteren resmi (Millet Ktp., Tarih, nr. 822, vr. 42-43*)

almak için Amasya Emîri Ahmed'e karşı bazı girişimlerde bulundu. Mücadelelere Candaroğlu emîrlerinden Celâleddin (Kötürüm) Bayezid de katıldı. Kadı Burhâneddin Merzifon'u yağmaladı. 795'te (1393) tekrar buraya gelip karargâh kurdu ve Amasya'ya asker gönderdi. Olaya karışan Yıldırım Bayezid kalabalık bir orduyla Merzifon'a ulaşip şehri ele geçirdi (Esterâbâdî, s. 283-284, 291-292, 385-386).

Merzifon Osmanlı döneminde dikkat çekici bir gelişme gösterdi, pek çok bayındırlık eseri vücuda getirildi. 926'da (1520) Merzifon kasabasında yirmi sekizinde müslümanların, altısında gayri müslimlerin oturduğu toplam otuz dört mahalle vardı ve tahminî nüfusu 5-6000 kadardı (786 müslüman, 239'u gayri müslim toplam 1025 hâne). Bu mahallelerden günümüze kadar gelenler şunlardır: Câmî-i Atîk (bugün Eskicami), Câmî-i Cedîd (Camicedit), Hacı Balı, Harmanlı Mescidi (diğer adı Atpazarı / bugün Harmanlar), Hoca Süleyman, Kadı Mahbub (bugün Gazimahbub), Mahzen, Neccar, Sofular (öteki adı Molla). Diğer müslüman mahalleleri ise Bakkal Süleyman, Çilehâne-i Halife, Hacı Ahmed, Hacı Ali, Hacı Âdil Mescidi, Hacı Rahat, Halil Bey Mescidi, Han, İmaret, Küçek, Mescid-i Ahî Bahtiyar, Seydi Bölüğü, Seydi Çelebi Mescidi, Surmasud, Sütçü, Şatırvan, Tarakçı, Tepecik, Tuzpazarı adlarını taşımaktaydı. Gayri müslim mahalleleri arasında kalabalık nüfus barındıranları Bozahâne, Erzincani, Kaplan ve Kilise mahalleleriydi.

Mahallelerin adlarıyla anıldıkları şahısların XIV.-XVI. asırlarda yöre ileri gelenlerinden olduğu düşünülebilir. Bu dönemde Merzifon kasabasında ticarî ve sınaî nitelikteki vergilerden tahminî yıllık 82.000 akçelik bir gelir padişah haslarına tahsis edilmişti (BA, TD, nr. 387, s. 386-387). XVI. yüzyılın sonlarında 1783 nefer

(yetişkin erkek) nüfusa sahip bulunan Merzifon'un yine tahminen 5-6000 kişilik bir nüfusu vardı. Bir önceki sayıma göre hâne sayısı azalmış, fakat bekâr erkek sayısı artmıştı. Müslüman nüfusu 781, Ermeniler'den oluşan hıristiyan nüfusu 175 hâne idi. XVII. yüzyıl ortalarına doğru yapılan, avâz hâne tesbitine yönelik bir başka sayıma ise Merzifon'da toplam yirmi sekiz mahallenin varlığı tesbit edilmişti. Dört mahallede sonradan dışarıdan gelen hıristiyanlar (zimmî bîrûnîler) mevcuttu. Bu da XVII. yüzyılın ilk yarısında şehre yönelik gayri müslim göçünü açıkça gösterir. Şehirde toplam 957 yetişkin (dul kadınlar da dahil) kayıtlıdır. Bunların 137'si vergi muafiyeti olan gruplardan oluşuyordu. Sivil nüfus 797 hâne ve yirmi bekâr erkekten ibaretti. Defterde kayıtlı nüfus üzerinde yapılan hesaplamalar Merzifon'un aslında 625'i müslüman, 300'ü hıristiyan olmak üzere toplam 925 hânedan oluştuğunu ortaya çıkarmıştır (BA, TD, nr. 776, s. 155-166). Bu defterdeki bilgiler Muharrem 1058'de (Şubat 1648) buraya gelen Evliya Çelebi'nin verdiği kırk dört mahalle, 4000 ev gibi rakamların (*Seyahatnâme*, II, 212-216) abartılı olduğunu gösterir.

XVIII. yüzyılda bir önceki asırdaki durumunu devam ettiren Merzifon'da önemli olaylar cereyan etmedi. Tanzimat dönemi başlarında 1840'larda yapılan temettütat sayımlarına göre Merzifon şehrinde on üç mahallede (Hacı Hasan, Harmanlar, Hacı Bâlî, Bozacı, Surmasud, Hacı Rahat, Alaca Minare, Câmî-i Cedîd, Sofular, Hacı Ahmed Fakih, Gazi Mahbub, Seyyid Bölük, Câmî-i Atîk) 929 vergi mükellefi hâne kayıtlıydı. Mahallelerden Alaca Minare ve Harmanlar müslüman ve hıristiyan nüfusundan oluşan karma yerleşme yerleriydi, fakat defterde aynı mahalle adı altında bu iki grup ayrı ayrı yazılmıştı. Söz konusu kayıtlarda kişilerin mesleklerine

bakıldığında nüfusun önemli bir kısmının tekstil sektörü olarak adlandırılabilir iş ve zenaat kollarında çalıştığı anlaşılır. Bu önemli pazar şehri XIX. yüzyıl boyunca nüfusu ve fizikî yapısıyla sürekli gelişmeye sahne olmuştur. Yüzyılın ortalarında 10.000 dolayında tahmin edilen şehir nüfusu asrın sonlarında 20.000 kadardı. Vital Cuinet şehirde 13.380 müslüman, 5820 Ermeni, 800 kadar da Rum'un yaşadığını belirtir. Bu son dönemlerinde şehrin karşılaştığı en dikkat çekici olay Ermeni ve Rum azınlıkların faaliyetleridir. II. Abdülhamid devrinde Hınçak ve Taşnak cemiyetleri Merzifon'da da faaliyet gösterdi ve bu faaliyetler zamanla komitacılık şekline dönüştü. Hükümetin tedbirleriyle bastırılan Ermeni komitacı hareketlerini XX. yüzyılın başlarında, Merzifon'da bulunan Amerikan Koleji içinde örgütlenen Rumlar'ın Pontusçu hareketleri takip etti. Önce kulüpler şeklinde ortaya çıkan ve zamanla (1904) Pontus Cemiyeti adını alan bu örgütlenme Amasya, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane ve Trabzon'u kapsayan alana yayıldı. Millî Mücadele başladığında şehirde İngiliz işgal kuvvetleri bulunuyordu. Bunlar Anadolu'daki hareketin etkili hale gelişi üzerine 28 Eylül 1919'da buradan çekildiler. Merzifon yöresinde 1920 sonuna kadar çıkan olayların çoğu Rum çetelerince düzenlenmiştir. Buna karşı yerli müslüman ahali de teşkilatlanmış ve Millî Mücadele döneminde bu faaliyetler etkisiz hale getirilmiştir.

Merzifon, Dânişmendliler'den başlayarak tipik bir Türk-İslâm şehri görünümünü kazanmıştır. Medreseleri, camileri, mescitleri, tekke ve türbeleriyle, çeşitli hayır kuruluşlarıyla bezenen şehir, aynı zamanda Bedesten'i ve Taşhan'ı ile ticaret açısından da önemli bir konumdaydı. Antik iç kale şehrin ortasındaki tepelik mevkide bulunuyordu. Dış kale ise tepenin eteklerinde olup bugüne ulaşmamıştır. Merzifon'da en eski âbide günümüzde kitabesi, iki kanat kapısı ve minberi kalan Mu'nüddin Pervâne Süleyman Camii'dir (Ulucami). 663 (1265) tarihli kitabesi bulunan ve 1904'te yanan bu caminin bugünkü Yokuşbaşı semtinde Eskicami sokağı başında bulunduğu tahmin edilmektedir. Câmî-i Cedîd mahallesindeki Çelebi Sultan Mehmed Medresesi (817/1414), İmaret mahallesinde 822 (1419) yılında Çelebi Mehmed'in annesi ve Germiyanlı Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun'un bir cami ve zâviye ile birlikte yaptırdığı imareti, Çelebi Sultan Mehmed Camii olarak bilinen, fakat aslında II. Murad tarafın-

Merzifon'dan
bir görünüş

dan yaptırılan Medreseönü Camii (830/1427), Tâceddin İbrâhim Paşa Camii (Çukur Şadırvan Camii, tahminen 828/1425) gibi vakıf eserlere XVI. yüzyıl defterlerinde rastlanır. Bunlar şehrin XV-XVI. yüzyıllardaki fizikî görünümünü belirleyen yapılarıdır. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Merzifon'un yetiştirdiği büyük şahsiyetlerden Kara Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği (1666-1679) külliye içerisinde yer alan cami (Paşa Camii), Taşhan, Bedesten, kütüphane, iki hamam ve dükkânlar kasabanın fizik dokusuna damgasını vurmuştur. Bu eserlerin ve Kara Mustafa Paşa'nın vakıfları içinde yer alan su yollarının Merzifon'un sosyal ve ekonomik hayatında önemli değişiklik ve gelişmelere yol açtığı muhakkaktır. Vakıfların bu rolü daha sonraki yüzyıllarda da sürmüştür. Merzifon'da yer alan diğer bazı önemli eserlerle bunların yapıldığı yüzyıllar ve buldukları yerler şöyledir: Çifte Hamam (I. Murad, Hacı Süleyman mahallesi), Alaca Minare Mescidi (906/1501, Hacı Süleyman mahallesi), Sofular Camii (XVI. yüzyıl, Sofular mahallesi), Abdullah Paşa Türbesi (XVI. yüzyıl, Beylerbeyi Abdullah Paşa), Âbide Hatun Camii (XVII. yüzyıl, Bahçekent köyü, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın annesi Âbide Hatun yaptırmış), Bozacı Camii (XVII. yüzyıl, Gazi Mahbub mahallesi), Tuzpazarı Hamamı (1087/1676), Çay Camii (XVIII. yüzyıl, Hacı Balı mahallesi), Hacı Hasan Camii (1126/1714, Hacı Hasan mahallesi). 1866'da Amasya mutasarrıfı Ziyâ Paşa'nın medresenin giriş kapısı üzerine inşa ettirdiği saat kulesi ve ilk kuruluş tarihi 1876 olan hastahane, okul, kütüphane, laboratuvar ve rasathânesiyle şehrin kuzeyindeki en yüksek noktada yer alan Amerikan Koleji şehirde önemli bir eser olarak göze çarpar. Bunların dışında vakıf eseri olarak

birçok mescid, zâviye, çeşme vb. bulunmaktadır.

Merzifon tarihinde menkıbeye göre Hoca Ahmed Yesevî'nin izniyle Anadolu'ya gelen, gerçekte ise muhtemelen XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Pîrî Baba'nın önemli bir yeri vardır. Pîrî Baba Tekkesi ve Pîrî Baba kültü sosyal ve kültürel açıdan etkisini günümüze kadar sürdürmüştür. Yörenin tarih ve kültüründe, türbeleri zamanımıza kadar ayakta kalan Şeyh Abdürrahîm-i Rûmî (XV. yüzyıl), Kılıç Baba, İsmâil Dede, Topçu Baba, Pehlivan Dede, Fevzi Baba, Firuz Dede, Dâvud Dede gibi mutasavvıflara rastlanır. Şehirde ayrıca XIX. yüzyılda yetişmiş şairler de vardır (Hilmi Dede, Hıfzî, Eyüb Sabri, Muallim Cûdî Efendi).

Osmanlı idaresi döneminde Merzifon bir kaza merkeziydi. XVI. yüzyıl başlarında buraya bağlı sadece sekiz köy bulunuyordu ve kaza olarak dar bir alanı kapsıyordu. XVII. yüzyılda Amasya'nın kuzey tarafına düşen Argoma nahiyesinin bazı köylerinin bir nahiyeye şeklinde teşkiliyle Merzifonâbâd kazası oluşturulmuştu. Bulak köyü merkezi etrafındaki Merzifonâbâd nahiyeye kazası 1880'de ilga edilmiş ve köyleri kısmen Merzifon'a, kısmen de Gümüş'e bağlanmıştır.

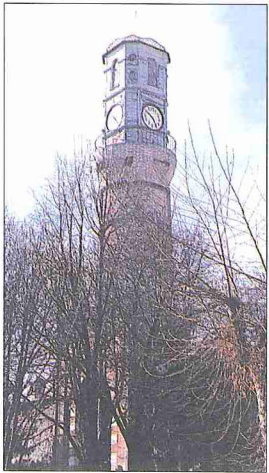
XVI. yüzyıl başlarında Urumcuk (bugün Bahçecik), Muşruf (günümüzde Yakacık), Samadola (Sehmüddeve, bugün şehir içinde bir mahalle), Yassıviran, Hırka ve Marınca (Karamustafapaşa) köyleri (BA, TD, nr. 387, s. 387) Merzifon'a bağlı iken Argoma nahiyesinde kayıtlı bulunan İlemi (bugün Sazlıca) ve Saru da (Sarıköy; BA, TD, nr. 387, s. 380, 384) daha sonra Merzifon kazasına dahil edildi. Merzifon köylerinde 926 (1520) yılında 627, 984'te (1576) 943 nefer kayıtlıdır. En kalabalık köy ise Marınca'dır. 1860 sayımına göre 160'in üzerinde köyü bulunan kazanın nüfusu 18.786'sı müslüman, geri kalanı Ermeni ve Rum olmak üzere 25.105'e ulaşmıştı. Bu nüfus daha sonra 30.000 dolayına erişti.

Merzifon Cumhuriyet döneminde gelişmesini sürdürdü. İç kesimleri Karadeniz'e, İstanbul ve Ankara'ya bağlayan yolların kavşağında yer alması önemini arttırdı. Verimli ovanın tarım ürünlerinin pazar yeri olması yanında küçük imalât sanayii de gelişti. 1987'de bir Organize Sanayi Bölgesi girişimi başlatıldı. Şehirde dokuma ve gıda sanayii başta olmak üzere özel sektörün işlettiği küçük ve orta ölçekli fabrikalar bulunmaktadır. Cumhuriyet'in başlarında Merzifon şehrinde-

ki nüfus (1927 sayımına göre 11.352 kişi) sayıları yirmi dört olan mahallelerde yaşıyordu. 1930 yılında belediye meclisi kararıyla bazı mahalleler birleştirilerek mahalle sayısı on ikiye indirildi. 1957'de şehrin batısındaki Samandolu köyü mahalle haline dönüştürülüp (günümüzdeki Buğdaylı mahallesi) şehrin belediye sınırları içine alınınca mahalle sayısı on üçe yükseldi. Daha sonra yeni mahallelerin de eklenmesiyle bu sayı 2004 yılında on sekiz oldu. Nüfusu da sürekli arttı ve 1960 yılında 20.000'i geçti (22.096). Hatta bu yıla kadar olan nüfus sayımlarının bazılarında nüfusu bağlı olduğu ilin merkezi Amasya'nın nüfusuna da geçti (1935, 1945, 1950 ve 1955 sayımlarında olduğu gibi). 2000 yılında yapılan nüfus sayımının kesin sonuçlarına göre nüfusu 45.613 olarak tesbit edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 90, s. 153-157; nr. 387, s. 380, 384, 386-387; nr. 776, s. 155-166; BA, MAD, nr. 39808; Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)* (trc. Adnan Pekman), İstanbul 1993, s. 38; Esterâbâdi, *Bezm ü Rezm* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1990, s. 283-284, 291-292, 385-386; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 626; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 212-216; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi: 1608-1619* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1964, s. 86; Cuinet, I, 158-162; *Amasya Tarihi*, IV, 398-399; A. D. Mordtmann, *Anatolien, Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien: 1850-1859* (ed. Fr. Babinger), Hannover 1925, s. 87-89; A. Aziz Taşan, *Dünden Bugüne Merzifon*, İstanbul 1979; İlhami Bilgin, "Merzifon'da Bulunan Bir Çift Ahşap Kapı Kanadı", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1988, s. 411-414; Mustafa Çolak, *XVI. Yüzyıl Başlarında Merzifon Kazası: 1515-1520* (yüksek lisans tezi, 1991), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "XVI. Yüzyıl Başlarında Merzifon'a Ait İki Tapu Tahrir Defteri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 6, Samsun 1991, s. 43-60; Oktay Özel, *Changes in Settlement Patterns, Population and Society in Rural Anatolia: A Case Study of Amasya 1576-1642* (doktora tezi, 1993), Manchester University, tür.yer.; Adnan Gürbüz, *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı* (doktora tezi, 1993), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu* (haz. Zeki Dilek v.dğr.), Ankara 2001; M. Tayyib Gökbilgin, "15 ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rum", *VD*, sy. 6 (1965), s. 51-61; S. Faroqhi, "The Life Story of an Urban Saint: Piri Baba of Merzifon", *TD*, sy. 32 (1979), s. 653-678; Sadi Bayram, "Merzifon'da Bilinmeyen Bir Türbe: Künbet Hatun", *TTK Bildiriler*, IX (1989), III, 1355-1361; a.mlf., "Merzifon Ulu Camisinin Yeri: Merzifon'da Türk İslâm Eserleri", *Kültür ve Sanat*, II/5, Ankara 1990, s. 69-77; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 4259; Besim Dalkot, "Merzifon", *İA*, VII, 785-787; Fr. Babinger – [C. E. Bosworth], "Merzifun", *EP* (İng.), VI, 1023-1024.

Merzifon
Saat Kulesi